

Jaarrede Jan van Zanen jaarcongres 2017, Zeelandhallen Goes 14 juni 2017

Het gesproken woord geldt

Beste mensen,

Wat goed om hier in Goes in Zeeland te zijn.

Wat zijn we gisteren en vandaag gastvrij ontvangen door burgemeester René Verhulst en zijn collega's en medewerkers uit deze fraaie regio.

Ik heb wat met Zeeland, de helft van mijn roots liggen hier, ook al bracht ik mijn jeugd door in Edam-Volendam.

Zo kwam mijn over-over grootvader Marinus Haverhoek uit Yerseke, mijn overgrootvader Jan Haverhoek uit Wemeldinge, mijn opa Jacobus Haverhoek uit Krabbendijke, mijn oma Maria Janna Bazen uit Nieuwerkerk. Achterneef Izaäk Johannes Haverhoek was van 1963 tot 1989 - 26 jaar - gemeentesecretaris van Kapelle.

Nou u weer.

Het VNG jaarcongres is bijeen om als vertegenwoordigers van 388 gemeenten met elkaar na te denken en te spreken over hedendaags bestuurlijk vakmanschap.

Wat is dat?

Hoe ziet dat er uit?

Bestuurskundige Paul 't Hart en Ingrid Thijssen en Peter van Uhm gaven ons gisteren van alles mee. En Herman Pleij - een zeer geestig verhaal - sprak over wat ik maar zal noemen het vlakke land en 'Moed kunnen'

Positief, zelfbewust en flexibel besturen.

Het is een stijl die - blijkens de enquête van I&O Research - past bij wat burgers én bestuurders de 'ideale' stijl van besturen vinden.

Een stijl die vraagt dat we open zijn over de grenzen van onze verantwoordelijkheid, maar die ook uitdaagt om te doen wat inwoners van ons verwachten. Met onze denktank lokale kwaliteit onderzochten we al die balans.

Zelfbewust besturen betekent in ieder geval aansluiten bij maatschappelijk initiatief, breed verkennen, richting kiezen en staan voor je besluiten.

Maar ook: grenzen stellen, impopulair durven zijn en staan voor besluiten.

Ofwel 'sneувelbereid zijn', zoals 't Hart het ooit noemde.

Een participatieve houding waar het kan, maar ook een directieve waar het moet.

Het betekent dat we moeten beschikken over een breed repertoire en de flexibiliteit om in te zetten wat nodig is.

Dat is hedendaags bestuurlijk vakmanschap, het thema van dit congres.

Bestuurlijk vakmanschap?

Ik zei het gisteren tegen Ruben Maes:

In algemene zin: timing, geduld, uithoudingsvermogen, luisteren, realiseren en dan weer leren hoe het de volgende keer beter kan.

Voor raadsleden is vooral passie naast focus van belang. Wethouders: idealistische realo's. Burgemeesters - makelaars in ideeën en verbinders van mensen Medewerkers: omgevingsgevoelig zowel politiek en maatschappelijk - naast uiteraard vakinhoud.

Verdieping was er in de deelcongressen op onderdelen van bestuurlijk vakmanschap.

Hoe gaan we om met onze medewerkers, hoe met onze inwoners en hoe met de parallelle samenlevingen die we steeds vaker zien ontstaan in onze gemeenten?

Anderen van u hebben in een *serious game* rond de Omgevingswet geworsteld met de belangenstrijd van stakeholders, assertieve bewoners en een stille, zwijgende meerderheid.

Hoe herijken we ons democratisch kompas in nieuwe verhoudingen?

Allemaal dingen van bestuurlijk vakmanschap die we nodig hebben om bedreigingen te keren.

Denk aan versplintering van het politieke landschap, de opkomst van anti-politici, segregatie en ondermijning door georganiseerde criminaliteit.

Het is natuurlijk geweldig dat wethouder Bouke Arends van Emmen niet van plan is te wijken voor bedreiging, maar het is eigenlijk van de gekke dat het voor deze bestuurder zo ver gekomen is dat hij enige tijd moest onderduiken in Groot-Brittannië.

Dames en heren,

Collega's,

Bestuurlijk vakmanschap stelt ons ook in staat een positieve insteek te kiezen en te leren van onze successen.

Ik krijg vooral energie van die positieve insteek. Daarom zet ik die hier nog even door.

Waar men in het Haagse Binnenhof nog erg moet wennen aan afsplitsingen en ongebruikelijke coalities, acteren in gemeenten al langer daadkrachtige colleges met bestuurders van sterk verschillende politieke kleur uit oude- en nieuwe partijen.

Wat vaak versplintering heet is ook gewoon diversiteit, democratische weerspiegeling van nieuwe maatschappelijke verhoudingen.

In Amsterdam besturen D66, SP en VVD samen.

Rotterdam laat zien dat er met Leefbaar te besturen én te bouwen valt.

Ruim een kwart van de wethouders in het land is inmiddels afkomstig van lokale partijen.

Het bewijs dat samen besturen heel goed kan.

Waar komt dat succes vandaan?

Natuurlijk is er niet één recept.

Maar een aantal factoren heb ik vandaag en gisteren langs horen komen.

Zet de maatschappelijke opgave centraal, is er zo een.

Op het eerste gezicht een open deur, maar u weet zelf hoe vaak we vanuit oplossingen denken en niet vanuit de opgaven.

Dat verhindert ons soms om fundamenteel na te denken over *Public Value*, over wat ons te doen staat en voor wie eigenlijk?

Bij het centraal stellen van de opgave hoort steeds een grondige verkenning van de context en alle belangen die daarin spelen.

Als je daar ontspannen mee omgaat zie je in alle extra input van bewoners - en al dan niet zelfbenoemde deskundigen - geen bedreiging, maar een verrijking.

Het brengt meer en betere oplossingen en een steviger draagvlak voor beslissingen.

Het geeft ook ruimte om verantwoordelijkheid daadwerkelijk terug te leggen in de samenleving.

In nogal wat gemeenten roept dat vragen op over de rol van de gemeenteraad.

In Hattem bijvoorbeeld hebben ze het daar lang over gehad.

Na de zomer start de Raad daar de eerste experimenten met een participatiecode.

Bij succes is overheidsparticipatie bij burgerinitiatieven mogelijk een volgende stap.

In Hellendoorn (Nijverdal) kreeg de raad een informatiebijeenkomst om aangehaakt te blijven bij een Masterplan binnenstad dat direct bij de samenleving zelf was belegd.

Zelfbewuste initiatieven van gemeenten die ondanks grote druk op de lokale overheden, toch experimenteren met democratische vernieuwing.

Een les uit die experimenten is wel dat bestuurders en medewerkers moeten blijven beseffen dat uiteindelijk de gemeenteraad de 'baas' is.

Wie de raad niet meeneemt, kan inwoners teleurstellen.

Een volgende is, na het centraal stellen van de maatschappelijke opgave, sta voor je beslissing - en ik weet dat is makkelijk gezegd.

Laat je niet zomaar van de sokken blazen door een twitterstorm. Het waait wel weer over ...

Sta voor je beslissing, maar neem ook weer afstand. Geef ruimte aan de mensen die een beslissing vorm moeten geven, geef ruimte aan initiatiefnemers en uitvoerders om in de geest van het besluit de beste uitvoering te kiezen.

Dan gaan er ook dingen mis, zoals er altijd dingen mis zullen blijven gaan. *'Hoe heeft dit kunnen gebeuren?'* Die vraag komt op ons bord. Vanuit de krant, de sociale media, boze bewoners of getergde ondernemers. Wij zijn immers verantwoordelijk.

Het mooie van een jaarcongres als dit is dat we onze missers kunnen delen, maar vooral ook dat we kunnen leren van de concrete successen die we in onze gemeenten behalen.

Die successen zijn er. Er wordt volop geëxperimenteerd met nieuwe vormen van directe democratie en het nemen van verantwoordelijkheid als bestuurder, zowel in binnen- als buitenland.

De Vijf Sterren-beweging in Italië test bijvoorbeeld een vorm van directe democratie door zich op te stellen als doorgeefluik van de kiezer.

Het idealistische Podemos lijkt in Barcelona met Ada Colau een krachtige burgemeester te kunnen leveren.

De overwinning van Emanuel Macron en zijn beweging *En Marche!* Laat zien dat ook het politieke midden in staat is tot vernieuwing en verbinding van wat door polarisatie uit elkaar gedreven is.

Voor die opgave tot verbinding staan wij als Nederlandse gemeenten ook.

Want de verschillen groeien.

Tussen stad en platteland, tussen groei en krimp, arm en rijk en vaak ook tussen wie zijn *roots* hier of elders heeft.

Het is daarom zaak dat we als gemeenten, als steden en dorpen samen werken aan de toekomst van ons land, het publieke en sociale weefsel, de bouwopgave, de bereikbaarheid en de relatie met het buitengebied.

Daarover hebben we samen met de provincies en waterschappen een duurzame investeringsagenda gepresenteerd en hebben we ons als gemeenten met dit en andere thema's tot de informateur gericht.

Met ons optreden in de asielcrisis hebben we als gemeenten laten zien dat we een essentiële rol vervullen in landelijke opgaven.

Daarbij heeft uiteindelijk juist het samenspel van overheden geleid tot gedragen oplossingen.

We waren in staat om de opgave centraal te stellen en te doen wat we kunnen bijdragen, zonder steeds te kijken 'wie waarvan is'.

We hebben als gemeenten taken overgenomen van het rijk inclusief bezuinigingen die daarop moesten worden gerealiseerd.

Het meest duidelijke voorbeeld daarvan zijn de decentralisaties in het sociaal domein. We staan als gemeenten aan de lat voor meer grote vraagstukken waar we met elkaar mee aan de slag moeten de komende tijd.

Ik denk aan de energietransitie en het aanpassen van onze leefomgeving aan het veranderende klimaat.

Aan het bouwen van woningen en infrastructuur en het creëren van economische kansen. Aan nieuwe aanpakken voor ondermijning en veiligheid. Aan vraagstukken rondom de informatiesamenleving en aan een vitalisering van de democratie.

We zijn een overheid die samen met andere overheden werkt aan maatschappelijke opgaven op lokaal, regionaal en landelijk niveau.

Maar daar horen – en dat is belangrijk – wel goede verhoudingen en reële financiële afspraken bij.

Daar hoort niet bij: een opschalingskorting inboeken – ook voor de komende jaren - terwijl al lang is toegegeven dat een land van 100.000 + gemeenten niet de oplossing biedt.

Daar hoort ook niet bij: opnieuw een apparaatskorting eenzijdig opleggen.

Zeker niet terwijl er meer en meer taken zijn waarvoor gemeenten aan de lat staan.

En al helemaal niet omdat landelijke vraagstukken altijd terecht komen op het bordje van onze gemeenten, onze dorpen en onze wijken en buurten.

Het huidige demissionaire kabinet heeft een aantal maatregelen genomen ten koste van een medeoverheid, zonder overleg en afstemming.

Met nog in het achterhoofd het idee dat je vanuit het Haagse Binnenhof de werkelijkheid kan besturen, terwijl vraagstukken vragen om effectieve oplossingen dicht op het vraagstuk en samen met anderen.

Dames en heren werkzaam aan het Haagse Binnenhof,
ik zeg u een ding, dat kan niet meer.

Met deze houding zult u gemeenten tegenkomen.

Want voor onze inwoners is er samenwerking nodig op tal van vragen uit de praktijk, en ruimte nodig om taken goed te kunnen uitvoeren. Beleidsruimte en financiële ruimte.

Het ouderwetse, eenzijdige besluiten en handelen is echt passé.

Nu het allemaal zo lang duurt zeg ik tegen het Binnenhof: creëer zo snel mogelijk de politieke ruimte voor het huidige demissionaire kabinet om een aantal nijpende zaken uit het sociale domein op te lossen.

Denk aan de uitvoeringskosten voor de bijstand en alles wat daarmee samenhangt, want 90% van onze gemeenten kampt met fikse tekorten.

Het kan niet waar zijn dat op weg naar de gemeenteraadsverkiezingen zwembaden dicht moeten omdat gemeenten voor de uitvoering van een rijkstaak gewoonweg te weinig geld kregen en de continuïteit van de zorg op de tocht staat. Ik vind dat te treurig voor woorden.

Ik reken erop - ja ik sta er op - dat de VNG actief en vroegtijdig kan deelnemen aan het overleg dat tot enigerlei vorm van nieuw kabinet moet leiden, om serieus te spreken over onze gezamenlijke opgaven als overheid.

Geef ons zowel het vertrouwen als de financiële ruimte om onze opdracht te vervullen, dan vullen wij onze rol goed in en leveren we onze bijdragen aan de belangrijke maatschappelijke vraagstukken waar we samen voor staan.

Dat vraagt (namelijk) dat wij heldere lijnen uitzetten, staan voor onze beslissingen en op onze beurt ruimte geven aan onze mensen om dat naar beste vermogen invulling te geven.

Samen met inwoners en initiatiefnemers. Dat is hedendaags bestuurlijk vakmanschap, waarvan wij het Rijk vragen dat mede mogelijk te maken.

Met Emanuel Macron zou ik willen zeggen: 'En Marche!'